

El punt de partida: la muntanya de Sant Julià de Ramis

L'*oppidum* de Kerunta, situat sobre el congost del Ter, al cim de la muntanya de Sant Julià de Ramis, és el precedent directe de la Girona romana. Fundat al segle VI aC, durant el segle II aC va ser un dels llocs des d'on es va impulsar la romanització.

Text > JOSEP MARIA NOLLA i JOSEP BURCH (Universitat de Girona)

Un dels resultats més notables de les excavacions que la Universitat de Girona fa d'ençà de 1996 als diversos jaciments que configuren la muntanya de Sant Julià de Ramis és haver pogut posar en relació directa l'abandonament d'aquell extens *oppidum* durant la tercera dècada del segle I aC amb la fundació de Girona, fet d'una enorme importància històrica, ja que el procés no va ser una creació *ex nihilo* (sense precedents), sinó *ex novo*, a partir de realitats anteriors. Aquesta constatació, que es va anar repetint aquí i allí en les altres fundacions baixrepublicanes del que és, avui, Catalunya, permet copsar la voluntat de les aristocràcies indígenes de romanitzar-se i la necessitat, per part de Roma, d'actuar decididament en aquella direcció.

Aquelles recerques tan fructíferes han permès, altrament, recuperar amb tota versemblança el nom de l'antiga ciutat, *Kerunta*, a partir de la semblança d'altres casos ben documentats epigràficament (*Baitolo/Baetulo*, *Iluro/Iluo*, *Ilirta/Ilerda*...). Els romans (i italics) haurien adaptat a la llengua pròpia sons que els eren estranys o difícils de pronunciar, i de *Kerunta* s'hauria passat a *Gerunda*, que s'hauria acabat imposant del tot en l'època augusta. És més que probable —i, nogensmenys, és una teoria d'allò més engrescadora— que formi part del nom la partícula *ker*, d'origen preromà, que es continua

>> Barri de cases de l'*oppidum* ibèric que va ser destruït per la construcció durant el segle II aC d'una gran plataforma sobre la qual es va bastir un temple. L'autor de la restitució va ser Jordi Sagrera.

>> El cim de la muntanya de Sant Julià de Ramis, lloc on s'ubicà l'oppidum ibèric. (Foto: DAVID VIVÓ)

conservant en el català actual (*quer*) amb el significat de 'roca alta, elevada', tot descrivint la muntanya de Sant Julià, que s'enlaira orgullosa damunt del congost del Ter. La partícula *unta* seria un adjectiu, ara com ara de traducció impossible, que definiria alguna peculiaritat d'aquell penyal.

Què en sabem, d'aquell jaciment que es troba en l'origen de Girona? Fem-ne un ràpid resum històric tot insistint finalment en la profunda transformació de la qual va ser objecte a partir del darrer terç del segle II aC.

Una muntanya sobre el Ter

Ara mateix, sabem que l'extrem més oriental de la muntanya de Sant Julià,

que s'enlaira, alterosa, uns dos-cents metres per sobre de la plana que solca el Ter, en una posició geogràfica immillorable, amb un domini visual sobre el congost obert pel riu i la plana empordanesa, definida al fons pels contraforts pirinencs, fou ocupat durant el segon quart i a mitjan segle VI aC per un establiment fortificat que era de dimensions més reduïdes. L'extrem nord-occidental, barrat per una muralla en la qual s'obria la porta principal, va ser, en tot moment, la frontera de l'establiment; en quedava fora, sense que sapiguem on finia, el sector de l'antiga església parroquial, on les excavacions van permetre reconèixer una necròpolis de cremació

molt afectada pel creixement urbà posterior. Kerunta hauria nascut en els moments inicials de la cultura ibèrica, l'ibèric antic (segles VI-V aC). Seguia fil per randa els patrons propis d'aquelles ocupacions, tot establint-se damunt d'una cruïlla de camins d'absoluta importància, el principal dels quals d'ençà del segle IV aC els grecs van anomenar *via d'Hèracles*, que circulava de tramuntana a migjorn.

L'èxit de l'establiment se'ns fa palès en un creixement urbà devers el sud-est, fins a ocupar tota la part alta de la muntanya. Una sòlida muralla canviant, de barrera, protegí completament l'*oppidum* en l'únic punt des del qual era factible accedir-hi amb una certa facilitat. Per les característiques mateixes del subsol, va caldre refer-les manta vegada. L'urbanisme interior, només parcialment reconegut, resseguia les corbes de nivell i els carrers seguien la sinuositat d'una complicada orografia. Una part important de les senzilles —i petites— cases de l'establiment havien estat parcialment retallades a la roca. Unes quantes van estar dotades de planta i pis i s'hi podia entrar des de dos carrers situats en paral·lel, a diferent alçada.

Una revolta indígena

Per raons que no podem copsar, l'esclafament, el 195 aC, de la revolta indígena per part del cònsol Marc Porci Cató no va significar, tal com s'havia cregut durant molts anys, la fi de l'*oppidum* —com passà en altres, entre els quals hi ha el puig de Sant Andreu a Ullastret. Els vencedors van

La muntanya de Sant Julià s'enlaira, alterosa, uns dos-cents metres per sobre de la plana que solca el Ter, en una posició geogràfica immillorable, amb un domini visual sobre el congost obert pel riu i la plana empordanesa

>> En primer terme, el mur exterior de la plataforma, d'uns quaranta metres de llarg, del segle II aC. (Foto: UNIVERSITAT DE GIRONA)

tractar el territori de la Indigècia, del qual formava part Kerunta, com una unitat, després d'imposar aquí i allí el desmantellament d'alguns dels *oppida* més emblemàtics i, en paral·lel, en van enaltir d'altres on les aristocràcies compromeses en la revolta van ser substituïdes per altres indígenes que en van ocupar el lloc i que sabien a qui devien una lleialtat sense fissures.

Les grans excavacions en extensió d'aquests darrers vint-i-vuit anys han permès, en dos sectors del jaciment, l'extrem nord-occidental i l'espai entorn de l'antiga església parroquial, documentar i datar importants reformes edilícies que, com veurem, no només van transformar l'antic establiment indiget, sinó que posen de manifest importantíssims canvis de mentalitat que, fins fa ben poc, aquí i

en altres llocs, no podíem ni imaginar ni observar.

A l'extrem sud-occidental de l'*oppidum*, on se situava l'accés principal a la ciutat, s'han pogut documentar amb precisió reformes importantíssimes que van afectar les muralles del conjunt al voltant de la porta d'entrada i una part ben conservada del barri que s'alçava en aquell sector. Devers el darrer terç o el darrer quart del segle II aC, hom decidí refer en profunditat les defenses urbanes a partir d'un disseny nou que s'inspirava directament en les novetats poliorcètiques del moment que Roma havia portat a aquest territori. Aquesta decisió no responia a una situació de perill imminent, sinó a una voluntat de modernització i d'orgull de la comunitat —que la pagava—, que no només volia assegurar-se una defensa sòlida i eficient en cas de

conflicte, sinó també demostrar el seu interès per les «entrades» vingudes de fora, la voluntat d'esdevenir romans. Va ser una obra notable, costosa, ben executada i ben conservada que va exigir, per aconseguir una defensa eficaç de la ciutat, la translació de la porta i la construcció d'un potentíssim bastió que s'abocava damunt del camí d'accés, que quedava encaixat entre aquelles potents defenses urbanes i el barranc immediat. Un hipotètic enemic hauria de resseguir, encaixonat, molts metres exposant el costat dret als defensors i, en acabar, tombar en angle recte per enfil·lar una porta estreta que desembocava en un llarg passadís en pujada. Convé recordar, atesa la seva importància, que les muralles urbanes tenien sempre un component simbòlic que anava més enllà de la funció militar, eren les «parets de la casa comuna»

A l'extrem sud-occidental de l'*oppidum* s'han pogut documentar reformes importantíssimes que van afectar les muralles del conjunt al voltant de la porta d'entrada i una part ben conservada del barri que s'alçava en aquell sector

i definien, si eren elegants i, sobretot, ben mantingudes, el nivell de la comunitat que les bastia i les conservava. La primera impressió (tan important per fer-se una bona idea d'aquells que hi habitaven) que s'enduia algú que hi arribava per primera vegada es basava en aquella imatge. Aquella obra imponent, com el temple que comentarem tot seguit, donaven una imatge molt determinada dels seus habitants i, especialment, de la seva classe dirigent, que anava clarament en una direcció, la d'esdevenir romans.

Els ideals de Roma

Simultàniament, al sector central de la ciutat, la intervenció de la comunitat va ser també contundent i costosa. Es

creà una extensa plaça artificial que va exigir la construcció d'uns potents murs de contenció per aconseguir una superfície suficient, perfectament plana, damunt de la qual es va bastir un temple de tipus itàlic, toscà, tetràstil i pseudoperípter obrat amb sorrenca de Can Guilana (Sarrià de Ter). Aquella notable realització de tipus cultual va requerir l'ocupació d'un barri densament poblat i el trasllat d'aquells que hi vivien. Han estat troballes d'una importància cabdal, amb altres paral·lels pròxims (i un xic arreu), que posen de manifest la voluntat abrindada de les classes dirigents ibèriques d'incorporar i fer seus els ideals de Roma. Això succeïa a la darreria del segle II aC. Explica millor que cap altra cosa que una generació després s'acomplís de manera gens traumàtica el trasllat devers un nou marc urbà, ara ja plenament romà. El cercle es tancà durant la tercera estada d'August a Hispània, amb la concessió del dret llatí als *gerundenses*.

Convé recordar que hi hagué, a l'antic *oppidum*, encara, una certa i modesta continuïtat; el temple continuà servint les divinitats que el senyorejaven almenys fins al voltant de l'any 200 de l'era, en què les dades arqueològiques emmudeixen de cop. A redós de la porta d'entrada hem detectat l'existència de diversos habitatges amb presència continuada durant la part central de la segona meitat del segle I aC, que els experts posen en relació amb la vigilància i profundes reformes de l'antiga Via Heràclia, que

de seguida esdevindria Via Augusta. Molt més tard esdevindria un imponent *castellum* que, tot controlant el Congost, defensava el flanc nord de la ciutat de Girona.

Una localització ambiciosa

La intervenció de Roma tot situant Kerunta en una localització nova, per obtenir un domini absolut sobre les cruïlles determinants de camins que s'encreuaven en aquell lloc (amb la Via d'Hèracles i el camí d'Empúries com a baules principals però no pas úniques), però també una còmoda aproximació a la vasta plana fluvial (pla de Girona), era prou més ambiciosa. Comportà la reorganització de tots els antics establiments indigets en altura que es localitzaven a redós de la plana. El del Puig de Sant Grau, el del Puig d'en Carrerica i, sobretot, el més gran i notable —si bé poc conegut—, el del Puig de Can Cendra d'Estanyol (Bescanó) van ser abandonats. Documentem aquí i allí, a la plana, nombrosos establiments rurals que van conviure durant un cert temps amb les primeres vil·les de tipus romà acabades d'establir. Un d'aquests establiments excavat en extensió, la Casa del Racó, als peus de la muntanya de Sant Julià de Ramis, al costat mateix d'un dels ramals del camí d'Hèracles, no gaire lluny de l'antic sitjar de Kerunta, és un magnífic exemple evolutiu: va néixer com a establiment rural indígena i acabà esdevenint una *uillula*, amb un llarguíssim recorregut cronològic.

>> Porta nord, del segle II aC, de l'*oppidum* de Sant Julià. (Foto: UNIVERSITAT DE GIRONA)